

De "A.I.A.", of Kongoboot in het Leopoldpark

Vincent Duflou

INLEIDING

Naast het monument van Justin MALFAIT, dat nog steeds in het Leopoldpark staat opgesteld, was de "A.I.A.", een kleine stoomsloep, een tweede curiosum dat ons herinnerde aan ons koloniaal verleden.

Nadat hij verscheidene mislukte kolonisatiepogingen had ondernomen op de Filippijnen, Borneo, Japan, Mozambique en Zuid-Afrika, richtte koning LEOPOLD II zijn aandacht op de exploitatie van Centraal-Afrika. Hij vermoedde dat er daar mogelijkheden waren om "un part de ce magnifique gâteau africain" te bemachtigen. LEOPOLD II had dan ook een dossier over het gebied samengesteld. Daarnaast volgde hij met grote interesse de expeditie van de journalist STANLEY, die hoopte de Kongo, thans de Zaire, tot aan de monding af te varen.

Het initiatief van LEOPOLD II in Afrika zou verschillende vormen aannemen en wijzigingen ondergaan. In elk geval moest hij alleen handelen, want België had geen boodschap aan zijn expansionistische aspiraties. Bovendien moest hij ook vermijden de westerse grootmachten, die op het Afrikaanse continent belangen hadden, voor het hoofd te stoten.

De "Association Internationale Africaine" (A.I.A.) waarvan onze vorst in 1876 mede-oprichter en inspirator was, werd zijn proefstuk. Deze internationale filantropische organisatie stelde zich zowel de exploratie als de beschaving van Centraal-Afrika tot doel. Naast het onderdrukken van de slavenhandel wilde de A.I.A. posten oprichten die explorators en wetenschappers op zending konden opvangen. In feite zouden slechts twee belangrijke posten aan het Tanganyikameer (1) het licht zien, waarna de A.I.A. in de vergeethoek belandde.

Spoedig werkte LEOPOLD II een ander plan uit. Toen STANLEY in januari 1878 in Marseille aankwam, werd hem door afgevaardigden van de koning een uitnodiging overhandigd. STANLEY sloeg echter het aanbod af, want hij wenste de eventuele valorisatie van zijn recente ontdekkingen voor te behouden voor zijn geboorteland Groot-Brittannië.

Hoe dan ook enkele maanden later, in november 1878, treffen wij STANLEY aan in het gezelschap van personaliteiten uit de handels- en bankwereld van Engeland, Duitsland, Frankrijk, België en Nederland. Koning LEOPOLD II had namelijk het plan uitgekend op te treden onder de dekmantel van een internationale organisatie om zo het wantrouwen van de Europese grootmachten niet te wekken. De vorst verlangde naar nieuwe uitwegen en hoopte een grote handelsmaatschappij op te richten die België onrechtstreeks inkomsten zou opleveren.

Het doel was de exploitatie van het Kongobekken en hiervoor de nodige middelen vrijmaken. De leden van het internationale gezelschap besloten dan ook tijdens deze bijeenkomst tot de oprichting van het "Comité d'Etudes du Haut-Congo" (C.E.H.C.), onder het erevoorzitterschap van LEOPOLD II.

Dit comité vertrouwde STANLEY de opdracht toe een expeditie te leiden die gebieden moest verwerven, posten oprichten en verbindingen realiseren zowel over land als via het water. De expeditie moest ook de mogelijkheden voor de aanleg van een spoorlijn in Beneden-Kongo onderzoeken.

Het C.E.H.C. zou geen lang leven beschoren zijn. In november 1879 werd het reeds ontbonden als gevolg van de faling van één van de belangrijkste aandeelhouders, de Nederlandse "Afrikaanse Handels Vereeniging".

Met behulp van eigen fondsen kocht LEOPOLD II de aandeelhouders uit. Hij ging zelf het comité financieren dat werd omgedoopt tot de "Association Internationale du Congo" (A.I.C.). Zo verbond hij als alleenheerser aan boord zijn naam aan een internationale onderneming in Afrika.

DE EXPEDITIE EN HAAR VLOOT

In 1878 kreeg ontdekkingsreiziger Henri Morton STANLEY dus van het C.E.H.C. de opdracht toevertrouwd een expeditie te leiden in Centraal-Afrika.

Hij scheepte in januari 1879 in voor het eiland Zanzibar in de Indische Oceaan om er personeel aan te werven. Vervolgens reisde hij door om in augustus 1879 aan te komen bij de monding van de Kongostroom, thans de Zaïre genaamd. STANLEY had zijn reisroute uitgestippeld en via de Kongostroom wilde hij het binnenland gaan exploreren.

Voor zijn expeditie werden hem speciale bootjes ter beschikking gesteld. Daar heel wat onbevaarbare stroomgedeelten werden verwacht, liet men demonteerbare vaartuigen bouwen. Zo konden ze uit elkaar worden genomen en over land getransporteerd indien nodig.

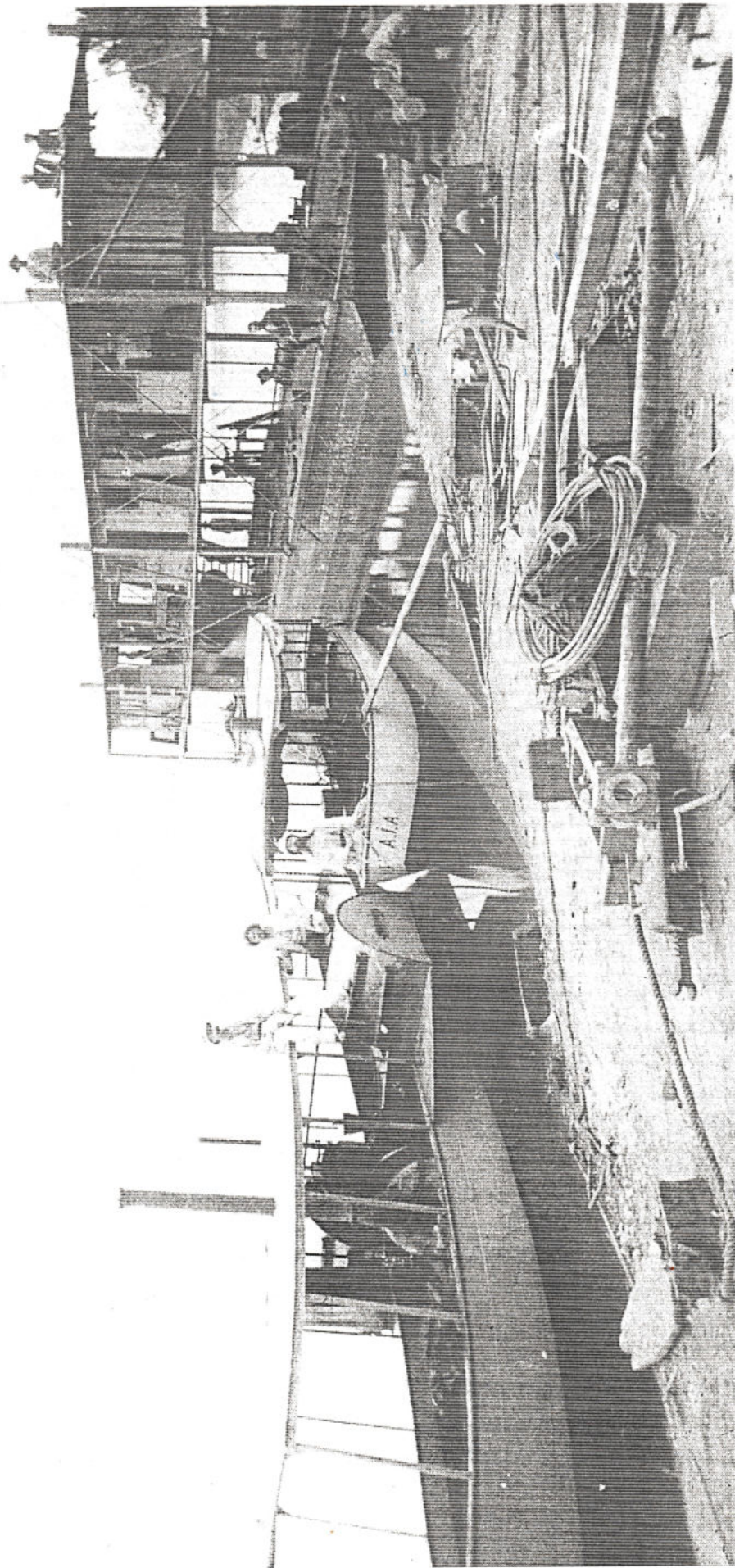
Op 21 augustus 1879 werd het startsein gegeven voor de expeditie. Vanuit Banana vertrok een kleine expeditievloot samengesteld uit acht bootjes van verschillende type :

- De "En-Avant" : een stoombootje met zijdelingse schepraderen, lengte : 12,90 m, breedte : 2,40 m, diepgang : 0,28 m en een motor van 6 pk.
- De "Royal" : een stoombootje met enkele schroef gebouwd in acajouhout, voorzien van (twee) kajuiten met ramen en blauwe zijden gordijnen, lengte : 9 m en een breedte van 1,80 m. Deze kleine stoomsloep was een speciale schenking van koning LEOPOLD II. (2)
- De "Belgique" : een stalen stoombootje met dubbele schroef, lengte : 19,50 m, breedte : 3,30 m, diepgang : 1,65 m en een motor van 16 pk.
- De "Espérance" : een stoomvaartuigje met enkele schroef, lengte : 13,60 m, breedte : 2,10 m en een motor van 6 pk.
- De "Jeune Africaine" : een sloep met schroef, lengte : 7,20 m en een breedte van 1,75 m. (3)
- Een houten walvissloep : lengte 10 m, breedte : 2,10 m en een capaciteit van 3,5 ton.
- Een stalen lichter : lengte 18 m, breedte : 2,10 m en een capaciteit van 12 ton.
- Een stalen lichter : lengte 12 m, breedte : 1,80 m en een capaciteit van 6 ton.

De technische gegevens over deze vaartuigen zijn schaars, maar onder de stoomsloepen onderscheiden wij drie types : een type met schepraderen, een type met enkele schroef en een type met dubbele schroef.

Elk stoombootje had ook zijn eigen functie. De "En-Avant" fungeerde als admiraalschip. De "Belgique" en de "Espérance" werden ingezet als verkennings- en bevoorradingsbootjes, terwijl de "Royal" de lichters met de goederen en het materiaal op sleeptouw nam.

Die vier stoomsloepen werden in België geconstrueerd, op de werven van John COCKERILL in Seraing. In de Echo d'Ostende van 13 februari 1879 lezen wij namelijk volgend kort

Twee boten die door de A.I.C. ter beschikking gesteld worden van Stanley: de «En-Avant» (links) was een boot met shepraderen (gebouwd door Cockerill in Seraing); de «A.I.A.» was gebouwd in Le Havre.

(bron : tent.cat. H.M. Stanley, Ontdekkingsreiziger in dienst van de Koning, Kon. Mus. voor Midden-Afrika, 1991, p.48)

berichtje :

"Le célèbre voyageur Stanley va commencer avec quatre officiers belges, un nouveau voyage pour le Congo. On fabrique en ce moment à Seraing des bateaux qui doivent servir à cette expédition. Ils sont construits en plusieurs parties indépendantes qui se boulonneront sur place. Un navire de la Société John Cockerill transportera ces bateaux jusqu'aux rives du Congo. S.M. favorise spécialement cette entreprise". (4)

In de Echo d'Ostende van 8 juni 1879 wordt iets meer vertelt over die bootjes :

"... il sera chargé sur le Barga, après démontage, trois canots à vapeur non pontés, un petit steamer ayant deux cabines pouvant abriter une trentaine de personne, trois chalands, de 50 tonnes chacun". (5)

Er is hier dus eveneens sprake van vier stoombootjes. De "trois canots non pontés" staan voor de "En-Avant", de "Belgique" en de "Espérance", terwijl de "... petit steamer ayant deux cabines..." de "Royal" moet zijn, het enige stoombootje dat voorzien was van kajuiten. Als dat klopt - mijns inziens is dat het geval - dan vernemen wij verder uit het artikel dat tijdens een proefvaart de stoomschuiten een snelheid haalden van 14 knopen per uur.

De "trois chalands" waarvan sprake in het artikel zullen hoogstwaarschijnlijk de stalen lichters zijn van de expeditievloot, alhoewel er slechts twee in gebruik waren en er een merkkelijk verschil is in tonnemaat. De vraag kan worden gesteld in hoeverre de cijfergegevens uit het krantenartikel correct zijn.

Op vrijdag 5 juni 1879 voer de "Barga" (6) onder bevel van kapitein DE MYTTENAERE, vanuit Antwerpen naar Banana aan de monding van de Kongostroom met de gedemonteerde vaartuigen aan boord.

Maar waar blijft nu de "A.I.A." in ons verhaal ? De "A.I.A." wat uiteraard staat voor "Association Internationale Africaine", maakte dus geen deel uit van deze expeditievloot.

wordt vervolgd

VOETNOTEN

- (1) Het waren de nederzettingen Mpala en Karema.
- (2) De "Royal" was bestemd als pleziervaartuig voor koning LEOPOLD II, vandaar de luxueuze afwerking.
- (3) Alhoewel er niet uitdrukkelijk wordt op gewezen, betreft het ook hier een stoomvaartuig.
- (4) L'Echo d'Ostende, 13.02.1879, jrg. 15, nr. 1495, pag. 2.
- (5) L'Echo d'Ostende, 22.05.1879, jrg. 15, nr. 1523, pag. 2.
- (6) De "Barga" was een stoomboot die toebehoorde aan de Société Cockerill. Naast de vaartuigen en de lichters transporteerde het schip ook nog een grote vracht bestemd voor de expeditie : tenten, stoffen, wapens, munitie, allerlei prullaria bestemd voor de inboorlingen, enz. Zelfs houten demonteerbare chalets enabri's werden meegenomen.

